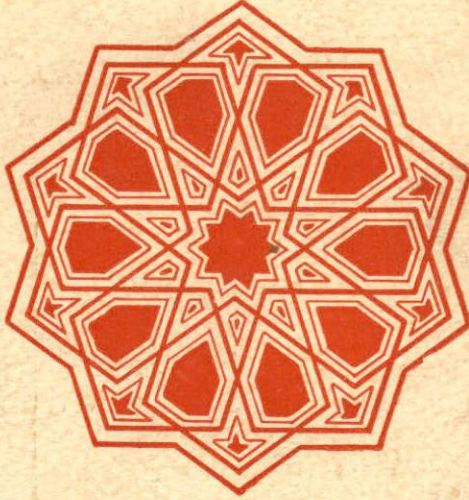

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1962

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ—1963

Yıl: 1962

Cilt: X

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1962

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ—1963

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>İslâm Felsefe ve İtikadının Garba tesiri</i> 1
Prof. Dr. Neş'et ÇAĞATAY	: <i>İslâmiyetin Yayılışı Sırasında Arabistana Komşu Memlekelerin durumu</i> 33
Prof. Dr. Kâmiran BİRAND	: <i>Existencialisme Üzerine</i> 41
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU	: <i>Din Sosyolojisinde Son Gelişmeler</i> 49
Doç. Dr. Cavit SUNAR	: <i>Din Nedir</i> 65
Hüseyin YURDAYDIN	: <i>Üstüvani Risalesi</i> 71
Aly MAZAHERÎ	: <i>Ortaçağda Mescitler, Ramazan ve Hac Çeviren: Asis. Dr. Bahriye ÜÇOK</i> ... 79
Osman KESKİOĞLU	: <i>Cemaleddin Efgâni</i> 91
Dr. İsmail CERRAHOĞLU	: <i>Kur'an-ı Kerim ve Sâbitler</i> 103
Prof. James ROBSON	: <i>İbn İshak'ın İsnad Kullanışı Çeviren: Talât KOÇYİĞİT</i> 117
Dr. İsmail CERRAHOĞLU	: <i>Muhyiddin el-Kafiyeci ve "Et-Teyisir fi kavaidi İlmi't-Tefsir" adlı Risalesi</i> 127
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU	: <i>İstatistik ve Anket Usulleri</i> 133
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU	: <i>Yaşlara göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde bir Anket</i> 141
Halil ASLANGÜL	: <i>İslâmda Resim</i> 153
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>Irakta Bağdat ve El-Kindi'nin 1000. yıl Dönümünü Anma Töreni</i> 157
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: <i>La Philosophie D'al-Kindi</i> 162
Hüseyin YURDAYDIN	: <i>Gazavat-Nameleler'e Ek III</i> 167
Asis. Dr. Esat KILICER	: <i>Kitap Tahlili</i> 175

EXISTENCIALISME ÜZERİNE

K. BİRAND

Existence felsefesini, tek bir ulusa maletmek, bu felsefeyi tek bir ulusun düşüncesi olarak göstermek doğru değildir. Bu felsefe, özellikle, birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra, değer hükümleri yıkılmış olan, manevî ve sosyal sarsıntılar içinde bocalayan Batı uluslarının düşünce dünyaları içinde gelişmiş ve şekillenmiştir. Netekim, birinci dünya savaşından yenilmiş olarak çıkan ve eski Imperatorluğun çöküşü ile birlikte bir çok değer hükümleri de kökünden sarsılan Almanya ve ikinci dünya savaşından sonra sürekli olarak sosyal kargaşalıklar içinde çabalayan Fransa bu düşünce çığrı için verimli bir yatak olmuştur.

Existencialisme'in kurucusu 19. yüzyılda Danimarka'da yaşamış olan bir filozof, Sören Kierkegaard'dır. Kierkegaard 19. yüzyılın ortalarında, daha 42 yaşında iken hayata gözlerini yummuştur. Eserlerini kendi ana dilinde yazdığı için uzun yıllar vatani dışında tanınmamıştır. Kierkegaard'ın kendi vatani dışında tanınması 1914 yılından sonra eserlerinin Almancaya çevrilmesi ile olmuştur. İkinci dünya savaşının ardından gelen yıllarda Kierkegaard'ın düşüncesi benimsenmiş ve bir çok deyimlerini Kierkegaard'dan alan yeni bir felsefe meydana çıkmıştır. Varlık, korku, kriz, sınırsız bağımsızlık gibi bir çok kavramlar, kierkegaard tarafından birer felsefe deyiimi olarak ortaya konulmuş ve Kierkegaard'dan alınan kavramlardır I. Bu günkü existence felsefesi de bütünlüğü ile bir "Kierkegaard renaissance"ı olarak göz önünde tutulabilir. Bununla birlikte, Kierkegaard'ın kendisi, yeni bir felsefenin temelini atmak düşüncesi ile ortaya çıkmamıştır. Kierkegaard, kendi eserlerini felsefe eseri olarak da göz önünde tutmamıştır. Kierkegaard, felsefe kanıtlarını yalnız bir tek amacı göz önünde tutarak ve yalnız bu bir tek amaç için kullanmıştır. Bu da felsefeyi ve filozofları çıkmaza sokmak, felsefe kanıtlarının yetersizliğini göstermektedir. Kierkegaard'ın felsefe ile ilgisi olan tenkidleri, özellikle Hegel felsefesine yönelmiştir. Bütün bu tenkidler, dinle ilgili olan bir hedefe yaramak gayretini taşır. Kierkegaard'ın din üzerine yazdığı eserler ince bir ruhun aşırı tutku ve istekleri içinde dile gelmiş olan dinle ilgili bir ödev duygusunu dile getiriyordu. Kierkegaard bu çeşit eserlerinde din üzerine öğütler veren din bilginlerini andırmaktadır.

Bununla birlikte Kierkegaard, yalnız dinle ilgili inanç duygusunu belirtmek ve teolojik bir görüş ortaya atmakla yetinmemiştir. Kierkegaard'ın ruhu, içinde bir çok zıtlıkların ve karşıtlıkların çarpıştığı uçsuz bucaksız bir alandır. O, kendi ruhundaki, kendi iç dünyasındaki bütün bu zıtlıkları, karşıtlıkları belirtecek yep yeni bir anlatım formu, yep yeni bir araç bulmuştur. İç dünyasındaki birbirinin zıddı olan düşünce ve görüşleri, bu dünyanın bütün çeşitlilik ve ayrılıklarını, çeşitli bir takım takma adlar altında dışlaştırarak yayınlamıştır. Takma adlar altında yayınladığı bu yazılarında, bu suretle, çeşitli görüş noktalarının incelenmesi denemesine girişmiştir.

Ayrı ayrı adlar altında yayınlanmış olan bu yazılarda, dinle ilgili olan yazılarında olduğu gibi, kesin ve açık bir imanın belirtisi görülmez. Tersine bu yazılar, gerçekte, imansızlığa daha çok yaklaşan bir görüş noktasından kalkar ve yavaş yavaş imana benzeyen bir ruh durumuna yaklaşırlar. İmanla ilgili olan bu ruh durumları, çeşitli karakterlere sahip olan imgenenmiş kişilerin ruh durumları olarak gösterilir. Gerçi bütün bu yazılarda imanın temelleri göz önünde tutulmakta ve kabul edilmektedir. Ancak bunun yalnız böyle değil, başka türlü de olabileceği, başka bir deyimle, yalnız imanın değil, imansızlığın da göz önünde tutulabileceği

gösterilir. Kierkegaard'ın bu birbirine zıt ve aşırı görüş noktaları ile ilgili denemelere girişen ruhu kararsızlık içinde çırpınır. Neye dayanacağını ve neye güveneceğini bilemez olur. Kierkegaard'ın imge gücünün yaratmış olduğu kişiler olasılıklar içinde bocalarlar. Bunların, yeni bir duruma yönelecek güçleri kalmamıştır. Ama, kendileri için, olanaklı iki çıkar yolun ikisi birden kapanmıştır. Bu çıkar yollardan biri, insanın kendini, dünya ile ilgili olan tadım ve tutkulara kaptırıp koyuvermesidir. Hem vicdanının sesini, hem de imanını bu durum içinde boğmaya yeltenmesidir. Bununla birlikte, vicdanın sesi insanı bu durum içinde de rahat bırakamaz. Bu şes aşırı bir şekilde kanıklandırılmış olan duyguların sarhoşluğu içinde bile gene kendini duyurur. Böyle olunca, bu hayat çeşidinin çıkar bir yol olamayacağı kendiliğinden anlaşılır. İkinci çıkar yol, insanın düşünce gücünün yardımıyla adım adım ilerliyerek imana ulaşmayı denemesidir. Ama insan, bu yoldan gitmeye kalkınca da, yavaş yavaş imana ulaşacak yerde, yüreğinin şüphelerle dolduğunu görür. Çünkü akıl onu imana ulaştıracak yerde yüreğine şüphe kıvılcımları saçmıştır. Akıl, onu imanın eleştirilmesine zorlamıştır. İnsan, böylece sonsuz bir bahtsızlık uçurumuna yuvarlanmıştır. O, ne inanmak, imana boyun eğmek gücündedir; ne de inanmamak, imanı reddetmek yetkisindedir. Onu, bu bahtsızlıktan ancak bir mucize kurtarabilir. Bu durumdaki insan için Tanrı'ya seslenmekten başka çıkar yol kalmamıştır. Eğer Tanrı mevcutsa, onun, yüreğinin sesini duymalıdır. Tanrı, onun gönlünü imanla doldurmalı, ruhunu bir erince ulaştırmalıdır. Böylece, hiçlikle karşılaşan ruh, bu hiçlik karşısında duyduğu boşluktan ve erinçsizlikten ürkerek yeni baştan Tanrı'ya sığınmalıdır. Ama, insanın, gönlünün sesini Tanrı'ya duyurup duyuramayacağı ancak bir olasılık konusudur. Bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden kestirilemez.

Kierkegaard, din ile ilgili olan yazılarında, din için hazırlayıcı özellikte bazı bilgiler sunmak istemiş, ama kendisini bir din otoritesi olarak ortaya atmaktan kaçınmıştır. Kierkegaard'ın dinle ilgili olan yazıları, bir takım kaba garantilerle ruha sokulmak ve ruhu bu yoldan imana yanaştırmak amacını gütmeyizler. Kierkegaard okuyucusuna, bu böyledir, buna inan demez. O, okuyucusunun, yazılarında ele almış olduğu deneme ve araştırmalara katılmasını sağlar. Okuyucusunun, iki olasılık arasında, yani inanma olasılığı ile inanmama olasılığı arasında bir dengeye ulaşmasına yardım etmek ister. Kierkegaard, Sokrates'in araştırma metoduna benzeyen bir araştırma yolundan gider. 1848 yılının tarihini taşıyan hatıra defterinde, "Benim bütün hayatım, insanların dikkatini uyandırmaya yönelmiş olan bir yergidir." der

İmdi, Kierkegaard tarafından ortaya atılan bu yolun gerçekten kandırıcı olup olmadığı da düşünülebilir. Çünkü, insanı imana götürecek yerde, imanın kendisini çelişmeye düşürmektedir. Oysaki, imanın olduğu yerde hiç bir çelişmenin bulunmaması gerekir. Geleneğin bize sunmuş olduğu dinle ilgili olan doğruluk, saklanmayan bir ışıktır. Bu doğruluğun gücü, bütün şüpheleri ortadan kaldırır. İçten bir zorunlulukla insanı imana götürür.

Kierkegaard, dinle ilgili olan denemelerinde, imanın yanı sıra sevgiyi de ele almıştır. Sevgi üzerine yazdığı yazılarında, sevgiyi, her türlü şüpheden uzak olan sağlam ve güvenli bir kuvvet olarak göz önünde tutmuştur. Sevgiyi inanılacak başlıca kuvvet olarak göstermek, sevgiyi güvenilir kılmak, bu eserlerin başlıca amacını meydana getirir. Bununla birlikte, takma adla yazdığı yazılarında sevginin bile amansız bir denemeye sokulduğu ve zaman zaman korku ile gölgelendiği görülür. Bu yazılardaki takma adlar altında ortaya çıkan gölge varlıklar, ya da başka bir deyimle, Kierkegaard'ın ruhundaki karşıtlıklar, zaman zaman sevgiyi bile hırpalamaktan ve gökgelemekten çekinmezler. Kierkegaard'ı kendi kendisiyle zıtlık ve karşıtlık durumuna düşüren bu güdü, onun hiçlikle karşılaşmasından meydana gelmiş bir güdüdür. Netekim, şair hakkında verdiği tanıtlama, tamamı tamamına kendi ruh durumunu yansıtır. Kierkegaard'a göre şair, yüreği saklı acılarla param parça olmuş

bahtsız bir yaratıktır. Ama bu yaratığın dudakları öyle garip şekillenmiştir ki, onlardan akan çığlık ve iniltiler, güzel bir musiki gibi çınlamaktadır. 1 Kierkegaard'ı dışlaşmaya götüren güdü, hiçikle karşılaşma sırasında duymuş olduğu sızıdır. Kierkegaard bu yaşantısını "Ironie" yoluyla dile getirir. Bu, hiçliğin boşluğunu etrafına da saçan şeytanca bir "ironie"dir. Kierkegaard'ın bu ironik tavrı, kendisini, bir bakıma, hiç bir şeye karşı sorumlu duymayan ve bundan dolayı her şeyle oynuyabilen bir insanın tavrıdır. 2

Felsefeci olarak Kierkegaard, hiçlik problemini dialektik bir problem gibi göz önünde tutmuştur. Burada çözülmesi gereken problem, hiçliğin boşluğunun nasıl olup da bir içerik kazanabildiği yahut, başka bir deyimle, hiçlikten her hangi bir şeyin nasıl meydana çıkabildiğidir. Kierkegaard, 3 ağustos 1835 tarihli hatıra defterinde "Doğru bilginin bilgisizlikle başlaması gerekir, nasıl ki Tanrı da dünyayı hiçlikten yaratmıştır." der. Gerçekte Kierkegaard bu noktada dinle ilgili olan teolojyiy yanlış bir kıyaslama içinde kullanmıştır. 2 Tanrı, evreni hiçlikten yaratmıştır. Oysaki insan, kendisini çereliyen bir alan içinde işe başlamak zorundadır. İnsan, kendisini kuşatan bir varlığın içinde olmasıyla Tanrı'dan ayrılır. Bu nokta göz önünde tutulmazsa, insanın, Tanrı'nın eksiksiz bağımsızlığını kendisine maletme ve küçük bir Tanrı rolü oynama tehlikesine düştüğü görülür. Kierkegaard'ın bütün yazıları, gerek felsefe ile ilgili olan dialektik çözümlemeleri, gerek sanatla ilgili olan iç döküşleri, onun kendi içindeki zıtlıkların ve karşıtlıkların bir belirtisidir. Dinle ilgili olan konuşmalar da, parlak bir hitabete bürünmüş olan derin bir imanı dile getirirler, Dialektik yazılarıyla, dinle ilgili olan yazılar arasında kesin bir bağlantı kurulmamıştır. Netekim, ayrı çeşitten olan bu yazılar, iki ayrı existencialisme'in çıkış noktası olmuştur. Dinle ilgili eserler, dinle ilgili bir existencialisme'in kaynağını meydana getirir, felsefe ile ilgili olan çözümlemeler de günümüzün dünya ile ilgili olan existencialisme'inin kaynağı olmuştur. Günümüzün existencialisme'i dialektikçi Kierkegaard'ın yeniden canlandırılmasıdır. Bu modern existence felsefesi içinde şüphecilik imandan daha ağır basmıştır. Bununla birlikte, existencialisme'in geliştiği çevrelerde, her vakit, dinle ilgili olan bir existence felsefesi de bu çığra yoldaşlık etmiştir. Bu günkü existence felsefesi, gerek dinle, gerek dünya ile ilgili olan işleniş şekli içinde Kierkegaard'ın etkisinde kalmıştır. Netekim, existence felsefesinin temsilcilerinden olan Gabriel Marcel (Fransa) ve Theodor Hacker (Almanya) katoliktirler. Filozof Romano Guardini de Existencialisme'i dinle ilgili bir açıdan işlemiştir. Existencialisme'deki kriz düşüncesi dinle ilgili olan pişmanlık kavramına benzer. Dinle bu felsefe çığı arasındaki ortamın kurucusu Kierkegaard'dır. Bununla birlikte, Fransa'da ikinci dünya savaşından sonra gelişen existence felsefesi içinde şüpheye daha çok yer verilmiştir. Jean Paul Sartre'ın düşünceleri bu şüpheli yönde gelişmiştir. Sartre, Kierkegaard'ın denemelerini yeni baştan ele almış, özellikle, Kierkegaard tarafından ortaya konulmuş olan iki olasılık sorusu üzerinde yani inanma olasılığı ile inanmama olasılığı üzerinde düşünmüştür. Bu iki olasılıktan inanamamanın daha gerçek olduğu sonucuna varmıştır. Kierkegaard, insanın düşünürken Tanrıyı taklit etmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Tanrı evreni nasıl hiçlikten yaratmışsa, insan da, bilgisizlikten kalkarak, bilgiyi var etmelidir diyordu. Sartre, bu düşüncüyü sonuna kadar götürür. Sartre'a göre insan, hiçlikten bir şey meydana getirme gücüne sahiptir. İnsan, aslında anlamsız olan hayata anlam veren değerler yaratan varlıktır. Bütün değerlerin yaratıcısı insanın kendisidir. 4

1- Sören Kierkegaard, Entweder/Oder I 15

2- Helmut Kuhn, Begegnung mit dem Nichts 1950 Tübingen p. 34

3- Aynı eser, aynı yer

4- Jean Paul Sartre, L'Existencialisme, p 89

Kierkegaard'ın zamanımızın existensialiste'leri üzerindeki en büyük etkisi yabancılaşma yaşantısıdır. Kierkegaard bu yaşantıyı kesin bir anlatım formuna bürümüştür. Yabancılaşma yaşantısı, hiçlikle karşılaşma, hiçliğin bilincine varma sonucunda duyulan bir yaşantıdır. Kierkegaard, bu yaşantıyı, keskin bir dialektik ve eşsiz bir kesinlikle dile getirmiştir.

Yabancılaşma yaşantısı, birden bire kendisini hiç tanımadığı bir yerde tek başına bulunan bir insanın ruh durumuna benzeyen bir yaşantıdır. Hiç tanımadığı işaretli ve beldeksiz bir dünyada birden bire klavuzsuz olarak tek başına bulunan bir insanın duyacağı korku ve şaşkınlık duygusu, yabancılaşma yaşantısına benzeyen bir duygudur. Bu yaşantı, dünyanın anlamlı ve bağımlı bir bütün olarak kavranılması düşüncesinden uzaklaşmanın belirtisidir.

İnsanın dünya karşısındaki tutumu ve dünya ile insan arasındaki ilinti sorusu, her insanın zihnini kurcalayan bir sorudur. İnsan, yaşadığı hayat çeşidi ile bu soruyu şu yahut da bu şekilde cevaplandırır. İnsan, bu dünyayı ne çeşit bir gözle görmektedir? Onu gerçek yurdu mu saymaktadır? Yoksa gerçek yurda giden yol üzerinde bir durak olarak mı göz önünde tutmaktadır? Bu dünya insan için konforlu ve güvenli bir yurt mudur? Yoksa düşmanca bir kamp ve yahut bir hapisane midir? Düşünce tarihinde, her devirde, saydığımız bütün bu olasılıklar açısından pratik yahut da teorik çeşitten birçok denemeler ortaya konulmuştur. Yabancılaşmanın sözcülüğünü yapan filozoflar da insanı bu dünya problemi önünde zorlamakta ve ondan bir karar beklemektedirler.

Felsefe öteden beri dünyayı anlamlı ve birlikli bir bütün olarak göz önünde tutar. Bu anlamdaki felsefenin ödevi, dünya yüzündeki anlamlı izleri sistemli bir şekilde yorumlamak, evrenin düzenini kavramak ve insanın bu düzen içindeki durumunu ve yerini belirtmektir. Antik çağda Eflâton, dünyayı akıllıca ve anlamlı işaretlerle dolu olan olağan üstü bir eser olarak göz önünde tutmuştur. İnsan, dünya yüzündeki kanunluluğu, gök yüzündeki uyum ve düzeni gözliyerek, kendi iç dünyasında da buna benzer bir düzen kurabilir. Büyük monotheist dinlerde de evren, Tanrı'nın görünmeyen varlığının anlamlı bir belirtisidir. Tanrı, kendi eseri olan bu evren yoluyla kavranılabilir. Tanrı'nın işaretlerinin dilini, Tanrı'ya ulaşmak isteyen herkes kavrayabilir. Geleneğe dayanan Aristo'cu ve Eflâton'cu çıgırların ve din felsefesinin dışında kalan düşünce hareketleri bile dünyadaki anlamlı işaretleri büsbütün inkâr etmek yoluna gitmemişlerdir. Düşünen insanlar, bütün devirlerde ve her yerde çevrelerindeki olgulara düzenli bir dünya karakteri veren bir takım işaretleri tanımışlardır. İşte existensialisme'in savaştığı nokta, bütün ulusların üzerinde uyumuş oldukları bu temel noktadır. Existensialisme, dünya ile ilgili olan bütün anlamlı işaretleri reddeder. İnsanın bu dünya içindeki durumunu, tamamı tamamına yabancı olduğu bir alan içindeki bir durum gibi göz önünde tutar. Bu düşünce hareketi, etrafımızdaki varlıkların hiç bir anlamları olmadığını, bunların moral açıdan hiç bir değer taşımadıklarını ileri sürer. Evrendeki düzen ve anlamı inkârda bunun kadar ileri giden hiç bir çıgır yoktur. Her çeşit geleneğe karşı savaş açmakla ün salmış olan Aydınlanmacı düşünürler, hatta pozitivistler ve natüralistler, bu bakımdan existensialistlerle kıyaslandıkları vakit gelenekçi ve inanan kişiler olarak göz önünde tutulabilirler.

Yabancılaşma yaşantısının klâsik formunu Kierkegaard belirlemiştir. 1839 yılında kaleme almış olduğu bazı yazılarında Kierkegaard, etrafını çevreleyen olgular keşmekeşi içinde anlamlı izlerin varlığına rastlamadığından söz eder. Bu yabancı dünya içinde kendi varlığının anlamını değerlendirmedikten yanadır. Kierkegaard'ı gerçeklik korkutmakta-

dır. "Bütün gerçeklik, en küçük bir sinekten, inkarnationun sırlarına kadar her şey beni korkutuyor. Benim için her şey özellikle kendi varlığım bir sır. Bütün gerçeklik, özellikle kendi varlığım benim için kötü bir koku saçıyor. Acım büyüktür, sınırsızdır." Nihayet, yabancılaşmanın klâsik ifadesi olan şu satırlara rastlıyoruz. "Ne çeşit bir ülkede bulunduğunu kokusundan tanımak için parmak yere batırılır. Parmağımı varlığa batırıyorum hiçlik kokuyor. Neredeyim kimim? Buraya nasıl geldim? Dünya denilen şey nasıl bir şey? Bu sözün anlamı ne? Beni buraya getirip bırakan kim? Dünyaya nasıl geldim? Bana neden sorulmadı? Neden bana görenek ve gelenekler tanıtılmadı da, tersine, sanki bir esirci tarafından satılmışım gibi göreve zorlandım? Gerçeklik dediğimiz bu koca denemeye neden katıldım? Buna neden katılmalıydım? Bu keyfi bir şey değil miydi? Buna katılmıya zorlandı isem, beni buna katılmıya zorlayan direktör nerede? Kime yanıkayım? Varlık elbette bir tartışmadır. Benim görüşümün göz önünde tutulmasını dileyebilirmiyim? Eğer dünyayı olduğu gibi kabul etmem gerekiyorsa, ne olduğunu hiç denememiş olmam daha iyi olmaz mıydı?" I

Kierkegaard'ın bu satırları, hiçlikle karşılaşmamış, dolayısıyla yabancılaşma yaşantısını yaşamamış insanları şaşırtacaktır. İnsan, anlamlı iz ve beldeği olmıyan bir dünyada bulunduğunu duygusunu yaşamadıkça hiçliğin ne olduğunu kavramıyacaktır. Bu yaşantıyı, hastalıklı ve soysuzlaşmış bir yaşantı olarak göz önünde tutmak çıkar bir yol değildir. İnsanlığı ilgilendiren bu soruyu bir sonunca bağhyabilmek için, onu, daha yakından ele alıp incelemek gerekir. Yabancılaşma yaşantısına kapılmıyan insan, kendisini, etrafını çevreleyen dünyanın içten bir bölümü sayar. Yabancılaşan dünyada ise bu içtenlik yok olur ve hiçliğe döner.

Acaba dünya, bizim onu algıladığımız şekilde gerçekten var mıdır? Yoksa kötü ve güçlü bir şeytan, gerçekte var olmıyan şeyleri bizim zihnimize sokup sanki varmış gibi gösterek bizi aldatmakta mıdır? Yeni zamanlar felsefesinin kurucusu olan Descartes da böyle bir şüpheden geçmiştir. Ancak, Descartes'ın şüphesi, sağlam bir bilgiye varmak isteyen idealist bir bilginin geçici şüphesidir. Oysaki Kierkegaard, bu şüphede çok ileri gitmiştir. Şüpheci Kierkegaard'a göre, gerçeklikte karşılığı olmıyan bir takım düşünceleri zihnimize sokan kötü bir şeytan bu kötülüğünü kasıtlı olarak yapmıştır. O, bu suretle insanları, içinden çıkamıyacakları bir bahtsızlık burgacına yuvarlamıştır.

Modern existence felsefesinin, Almanya'daki ilk temsilcisi olan Karl Jaspers de, modern insanın kaçınılmaz bir zorunlulukla yabancılaşma burgacı içine yuvarlanmakta olduğunu belirtmiştir. 2 Jaspers'e göre, aslında existence felsefesi, insanın dört yanını çevreleyen bu boşluğun bilincine varmasıdır. Hiçlikle karşılaşma devrimizin alın yazısıdır. Almanya'da Jaspers'den sonra, existencialisme'in en güçlü temsilcisi olarak Martin Heidegger yetişmiştir. Heidegger, "Sein und Zeit" adlı kitabında insanı "bu dünyaya fırlatılmış" olan bahtsız bir yaratık olarak gösterir. Heidegger'e göre, insanın bu dünyadaki durumu, hapse atılmış bir suçlunun hapisteki durumuna benzer. İnsanın suçluluğu kendi varlığı ile ilgili olan bir suçluluktur. İnsanın suçlu varlığı, onun kendi doğru varlığından bir düşüştür. Heidegger'e göre, yurtsuzluk duygusu, evinden, ailesinden, yurdundan yoksun olan bir insanın yaşantısı değildir. Tersine bu duygu, bu dünyanın özü ile ilgili olan bir şeydir. İnsan, kendi doğru varlığından çözülüşünü ve temelli düşüşünü bir yurt içinde olma durumuna çevirerek avunmaktadır. İnsan, bu suretle etrafındaki hiçliği kendine yurt edinmektedir. Heidegger'e göre, insan, bu durumu kapatılmıya çalışmakta, ama başaramamaktadır. Çünkü, onu çevreleyen dünya korkunç ve tekin olmıyan bir dünyadır. İnsanın kendisine yurt edinmeye çalıştığı bu dünya, onun etrafını bir hapisane gibi sarmaktadır. Aslında insan, kendisine yabancı olan bu

1- Sören Kierkegaard Werke 111. S. 183

2- Karl Jaspers Die Geistige Situation der Zeit 1931

hapisanede bulunmanın acısıyla yanmaktadır. Dünyanın insana yabancılaşması, aynı zamanda insanın kendi kendine de yabancılaşmasıdır. Bu yabancılaşma, rastgele işlenen bir suç sonucunda ortaya çıkmış olan bir şey değildir. Bu daha çok, insanın özü ile ilgili olan bir olgudur. İnsan kendi benliği ile ilgili olan zamanı hiçlik üzerine çizmiştir. İnsan, kendi kendisinden tam bir kaçış ve tam bir düşüş yoluyla böyle bir dünyaya sahip olmuştur. İnsan, bu dünyaya sınıksız sarılabilir, ona koruyucusu gibi sığınabilir. Hiçliğin bu dünya yoluyla görüldüğünün bilincine varmaktan kaçınabilir. Heidegger'e göre, insan gerçekte, hiçlikten korktuğundan dolayı kendisini böyle bir dünya ile avutmaktadır. Bununla birlikte, hiçlik, gene de onun peşini bırakmamakta, gene ona doğru yaklaşmaktadır. Bu kaçınılamayan sonuç ölümdür. İnsan, bu kendi kendisini aldatmada durumundan, ancak, hiçliği ve günün birinde yok çağını kabul ederse kurtulabilir. İnsan, dünyanın dışında, yalnız, hiçlik olduğunu göz önünde tutmalı ve tek kurtuluş yolunun yok oluş olduğunu kabul etmelidir.

Yabancılaşma, yalnızlığın bir belgesidir. Yalnızlık ferdi tıpkı bir hapisane hücresi gibi sarar ve onu kalın duvarlarla çevresinden ayırır. Kierkegaard, bu duruma "kapalılık" der. Bu yalnızlık, bom boş bir çölde tek başına yaşayan insanın yalnızlığı değildir. Tersine bu, topluluk içinde yaşayan yabancılaşmış bir insanın yalnızlığıdır.

Heidegger, dünyanın bir kosmos olduğu görüşünü reddeder. Heidegger'e göre, etrafımızı çevreleyen bütün gerçeklik, her bir anlamda bir işe yarama karakteri ile belirlenmektedir. Varlıklar, ancak, bir alet olarak göz önünde tutulabilirler ve bir hedeflilik damgası taşırlar. İşte, varlıkların bu kullanılabilir karakterleri, onları, dünya adını verdiğimiz bu gerçeklik içinde birbirlerine bağlamaktadır. Bu, insanın gerekleri açısından hedeflenmiş olan bir bağlılıktır. Bu suretle meydana gelen dünya, her hangi bir bakımdan, işimize yarayan eşyaların meydana getirdiği bir dünyadır. Bizce bilinen ve içinde araştırmalar yapılabilen bir dünyadır. Bu dünya içindeki bilgi, yönelmekten ileri gitmez. Her şey, ancak, hayat bağlılığı içinde düzenlenebildiği ölçüde anlamlı olur. İnsanın düşünceleri de yaşayan varlığını çevreleyen durumun aydınlatılmasından ileri gidemez. İnsan her vakit, gerçek dünya ile ilintili olmak ve eline geçen şeyleri her hangi bir şekilde kullanmak zorundadır. Heidegger'in tasarladığı bu dünya, alet olabilen varlıklardan meydana gelmiş bir dünyadır. Bu dünya, bir "Universum" bir "kosmos" değildir. Bir ticaret dünyası, bir tiyatro dünyası çeşidinden bir dünyadır. Bu hiçliğin boş alanında belirmiş olan ve kendisi yoluyla hiçliğin kavranılmasına yarayan bir dünyadır.

Jean Paul Sartre da tıpkı Heidegger gibi dünyayı bir aletler bağlılığı olarak tasarlar. Dünya, içinden alet karakterli varlıkların seçildiği bellisiz bir temeldir. Bir aletler bağlılığı olan bu dünya, bendeki olasılıkların bir karşılığıdır. Dünyadaki aletlerin düzeni, bendeki olasılıkların belirtisidir. Ben, kendi olasılıklarımdan ibaretim. Bununla birlikte, dünya şekline gelmiş olan bu olasılıkları çözümlenmekten acizim. Sartre'a göre, beni içinde yutmuş olan bu dünya, aslında çok daha geniş anlamda bir bendir. Bu dünya, benim olasılıklarımın belgesidir. Ama artık o, bir "universum" değildir. Dünyada anlamlı ve bağlantılı belgeler yoktur. "Il n'y a pas de signes dans le monde" 1 Dünya, anlamsız ve işaretli bir çöldür. Sartre, düzene karşıdır. Ona göre düzen, bir aldatma ve zor aracıdır. Böyle olunca tek çıkar yol, sınırsız bir bağımsızlık yoludur.

Sartre gerek yazıları gerek konferansları ile sınırsız bir bağımsızlık kavramının öncülüğünü yapmış ve bu kavramı yaymıştır. İnsanlığa aşlamak istediği bu sınırsız bağımsızlık kavramı insanın kendi yolunu gene kendinin çizmesidir. İnsanın, kendisi için doğru olan yolu seçmesidir. "Kendi öğreticün gene kendin ol, İstedığın şeyi yap, ama yaptığını kesin olarak ve bulucu bir kuvvetle yap." Sartre, bu düşüncesini yalnız felsefe eseleri ile değil, tiyatro ve

romanları ile de yaymıştır. Sartre'in bütün eserleri yalnız Fransa'da değil, bütün Avrupa'da, hatta Amerika'da geniş bir okuyucu çevresi bulmuştur. Bununla birlikte, existencialisme, daha çok kara Avrupası üzerinde yaşayan uluslar arasında, Almanya'da, İspanya'da ve İtalya'da benimsenmiş, buna karşılık, Avrupa kıtasının dışında kalan ülkelerde, meselâ İngiltere ve Amerika'da tam bir kabul görmemiştir.

Existencialisme, bütün ulusların insanlık tarihi boyunca inandıkları bir kavrama, düzen kavramına karşı savaş açmıştır. Gerçekte içinde barınılabilecek ve yurt sayılabilecek bir dünyanın her şeyden önce, bir düzene sahip olması gerekir. İnsanlık tarihi boyunca, bütün kutsal kişiler ve düşünürler, tanrıca bir düzenin varlığına inanmışlar, bunun varlığından hiç bir vakit şüphe etmemişlerdir.

Gerçeklik dünyasındaki beldekler sistemi ve anlamlı bağılıklar, bize böyle bir düzenin varlığını bildirmektedir. Akıl yoluyla kavranılan bu düzen, irade yoluyla benimsenir ve eylemlerle uygulanır. Düzen, bağınsızlığın karşıtı olarak değil, tersine onun bir şartı olarak göz önünde tutulur. Sevginin yaratıcı gücünün bile düzene boyun eğmesi gerektiği kabul edilir. Tanrıca bir düzenin varlığına duyulan inanç, insanların ruhuna erinç ve mutluluk getirir.

Existencialistler, insanın, birbirinden özü gereği ayrı olan iki ayrı varlıktan meydana geldiği görüşünü reddederler. İnsan, ne Eflâton'un ileri sürdüğü gibi, bu dünya ile ilgili olan bir bedenle bu bedenin içine hapsedilmiş olan ve gerçekte idaeeller dünyası ile ilgili bir ruhtan meydana gelmiştir, ne de Descartes tarafından ileri sürülmüş olduğu gibi canlı bir organizme içine yerleştirilmiş olan saltık bir bilinçtir. Existencialistlere göre, insan bir birlik, bir bütündür. Bu birlik her vakit içinde bulunduğu çevre ile ilintiler içinde yaşar. Onun bilgisi, kendi düşünen ve yaşayan varlığını çevreleyen durumun aydınlatılmasından ileri gidemez. O, bu durumun bilincini taşır ve düşüncelerine bu durama göre bir düzen verir. Böylece, akılcı felsefenin soyut süjesi yerine, somut kişinin kendisi geçirilmiş olur. Ancak, bu somut kişinin kendisi, herkes için ortaklaşa olan bir dünya içinde yaşamaktan çıkar ve kendi başına bir dünya olur. Bu tek kişi, kendisine öz bir dünya içinde yaşar. Onun kendi dünyası, kendi kişiliğinin ayrılmaz bir beldeğidir. Bu sübjektif dünya aslında ne anlamlı, ne de anlamsızdır. Ona anlam veren bu tek kişinin kendisidir. Sarte, "dünya insanla ilgilidir" der. Gerçekten de dünya insanla o kadar ilgilidir ki, artık bir dünya olmaktan çıkar. Bir devrin dünyası, bir ulusun dünyası, özel kişilerin dünyası olur. Hatta bir kişinin bir an içindeki dünyası olur. Böylece, birlikli ve bağlantılı tek bir dünya ideesi ortadan kalkar, bu tek dünyanın yerini sayısız dünyalar alır. Her insanın kendisine göre bir dünyası vardır. Bundan dolayı, her insan, kendi dünyasında yaşıyormuş gibi davranmalıdır. Çünkü, başka çıkar yol yoktur. Somut kişi, dinginlik içinde bir varlık değildir. Tersine, hayatın ve sürecin kendisidir. Somut kişi zamanlıdır. Ama onun bu zamanlılığı, dünya ile ilgili olan bir zamanlılık değildir. Tersine o, cisimleşmiş olan zamanlılığın ta kendisidir.

Kişi gerçek olarak, yalnız canlı an içinde, şimdi denilen somut an içinde vardır. Geçmiş ve gelecek bu şimdinin içindedirler. Geçmiş hatırlanan zaman olarak, gelecek de, gelecek zaman olarak şimdiki anın içindedirler. Şimdiki an içinde yaşamak, bir bakıma, bu anın dışında, kendi geçmişinde ve geleceğinde yaşamak demektir. İnsan, bu suretle, kendi kendisinin dışına çıkmaktadır. Kendisini çevreleyen dünyadan ve dolayısıyla kendi kendisinden kaçmaktadır. Heidegger'e göre, bu bakımdan insan, "ein Wesen der Ferne"dir. Sartre'a göre de insan, sürekli olarak kendi kendisinden kaçma durumundadır. "L echappement a soi-même" Sartre'ın çok sevdiği bir deyimdir. Sartre'a göre, kişinin içinde yaşadığı canlı an, sürekli olarak geçmişin uçuşunu içine yuvarlanmaktadır. Bu insanın kendi kendisinden kaçışıdır. Bu kaçışın kaçınılamayan tek sonu ölümdür.